

Retoryki posthumanistyczne

Posthuman rhetorics

13 (2) 2026

ISSUE EDITOR: MICHAŁ MOKRZAN, ANNA BENDRAT

VARIA

JAKUB PRUŚ

UNIWERSYTET IGNATIANUM W KRAKOWIE, POLSKA

<https://orcid.org/0000-0003-0585-3865>jakub.prus@ignatianum.edu.pl

Debata krakoska – pytania i odpowiedzi. Teoretyczne podstawy i miejsce wśród współczesnych formatów debat

The Cracovian Debate: Questions and Answers. Theoretical Foundations and Position within Contemporary Debate Formats

Abstract

W artykule podejmuję pytanie o zasadność tworzenia nowych formatów debat i przedstawiam tzw. debatę krakoską jako próbę odpowiedzi na wybrane ograniczenia współczesnych debat rywalizacyjnych oraz deliberacyjnych. Debata krakoska jest kooperacyjnym formatem opracowanym w Polsce opartym na zasadzie dialektycznej życzliwej interpretacji (*Dialectical Principle of Charity*). Celem artykułu jest przedstawieniem założeń i umiejscowienie tego formatu na tle wybranych współczesnych i historycznych modeli debatowania oraz analiza funkcji, które realizują poszczególne praktyki debatowe. Szczególną uwagę poświęcam poznawczemu wymiarowi debatowania, procedurom wspierającym wzajemne rozumienie oraz problemowi konfrontacyjności współczesnych debat. W artykule podejmuję również dyskusję z wybranymi uwagami formułowanymi wobec debaty krakoskiej, dotyczącymi m.in. jakości argumentacji, fact-checkingu, subiektywności zysku poznawczego oraz relacji między skutecznością retoryczną a wspólnym dochodzeniem do wiedzy. Debata krakoska przedstawiona zostaje nie jako alternatywa eliminująca formaty rywalizacyjne, lecz jako ich uzupełnienie – ukierunkowane na rozwijanie kultury logicznej, kompetencji dialogicznych oraz refleksyjnego uczestnictwa w sporze publicznym.

The paper addresses the question of whether new debate formats are needed and presents the Cracovian Debate as a response to selected limitations of contemporary adversarial and deliberative forms of debate. The Cracovian Debate is a cooperative debate format developed in Poland and grounded in the Dialectical Principle of Charity. The aim of the paper is to characterize and situate this format within the broader landscape of selected contemporary and historical debate models and to analyse the functions fulfilled by different debating practices. Particular attention is devoted to the cognitive dimension of debating, procedures fostering mutual understanding, and the problem of adversariality in contemporary public discourse. The article also discusses selected questions and criticisms raised against the Cracovian Debate, including concerns related to the quality of argumentation, fact-checking, the subjective nature of cognitive gain, and the relationship between rhetorical effectiveness and collaborative inquiry. The Cracovian Debate is presented not as a replacement for competitive debate formats, but as their complement – aimed at fostering logical culture, dialogical competence, and reflective participation in public disagreement.

Key words

debata krakoska; dialektyczna życzliwa interpretacja; debata kooperacyjna; deliberacja; zysk poznawczy
Cracovian Debate; Dialectical Principle of Charity; cooperative debate; deliberation; cognitive gain

License

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 international (CC BY 4.0).
The content of the license is available at <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Received: 23 February 2026 | Accepted: 19 June 2026

DOI: <https://doi.org/10.29107/rr2026.2.7>

JAKUB PRUŚ

UNIwersytet Ignatianum w Krakowie, Polska

<https://orcid.org/0000-0003-0585-3865>

jakub.prus@ignatianum.edu.pl

Debata krakoska – pytania i odpowiedzi. Teoretyczne podstawy i miejsce wśród współczesnych formatów debat¹

1. Wprowadzenie

Współczesne formaty debat publicznych i edukacyjnych realizują różne cele oraz opierają się na odmiennych modelach interakcji argumentacyjnej. Znaczna część najpopularniejszych formatów – takich jak, debata oksfordzka czy parlamentarna – ma zwykle charakter rywalizacyjny: ich celem jest przekonanie audytorium, obrona określonego stanowiska oraz zwycięstwo jednej ze stron sporu. Formaty te rozwijają wiele istotnych kompetencji, m.in. sprawność retoryczną, umiejętność szybkiego reagowania na kontrargumenty (Aikin, Casey 2011; Patten, Chapman 2021), strukturyzowania wypowiedzi czy publicznego występowania (D’Souza 2013; Mezuk et al. 2011). Jednocześnie jednak ich procedury często premiuje skuteczność perswazyjną, strategiczność i rywalizację, co może utrudniać realizację innych funkcji debatowania, takich jak: wzajemne rozumienie stanowisk, wspólna analiza argumentów czy refleksyjna zmiana przekonań.

Równolegle rozwijane są również bardziej deliberacyjne i kooperacyjne modele dyskusji, których celem jest nie tyle zwycięstwo jednej ze stron, ile stworzenie warunków do wspólnego namysłu nad problemem, lepszego rozumienia odmiennych perspektyw czy wypracowywania rozwiązań dotyczących dobra wspólnego. Formaty te często próbują ograniczać negatywne skutki nadmiernej konfrontacyjności współczesnych debat publicznych, (np. polaryzację, uproszczone przedstawianie stanowiska przeciwnika czy traktowanie argumentacji przede wszystkim jako narzędzia walki erystycznej). Jednocześnie jednak wiele modeli deliberacyjnych pozostaje stosunkowo mało sformalizowanych, przez co trudniej wskazać

1. Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa II” (nr projektu NdS-II/SN/0415/2024/01, kwota dofinansowania 749 424,55 zł, całkowita wartość projektu 749 424,55 zł).

konkretne mechanizmy proceduralne odpowiedzialne za osiągnięcie deklarowanych celów poznawczych i dialogicznych.

Powstaje więc pytanie, czy istnieje miejsce dla formatu, który próbowałby połączyć proceduralną precyzję debat konkursowych z poznawczymi i kooperacyjnymi funkcjami debat deliberacyjnych. Jedną z prób odpowiedzi na to pytanie jest tzw. debata krakoska (pisownia regionalna) – format dyskusji opracowywany w Polsce od 2020 roku, oparty na zasadzie dialektycznej życzliwej interpretacji (*Dialectical Principle of Charity*) (zob. Pruś, Sikora 2023) oraz rozwiniętej jako podstawa proceduralna formatu (zob. Pruś, Sikora 2025). Debata krakoska została zaprojektowana nie jako alternatywa mająca zastąpić debaty konkursowe, lecz jako ich uzupełnienie – format ukierunkowany przede wszystkim na poznawczy wymiar sporu, wspieranie wzajemnego rozumienia oraz rozwijanie kompetencji dialogicznych i kultury logicznej.

Celem niniejszego artykułu nie jest jednak wyłącznie przedstawienie samego formatu (zob. aneks), lecz przede wszystkim umiejscowienie debaty krakoskiej na tle wybranych współczesnych i historycznych modeli debatowania. Punktem wyjścia pozostaje pytanie o to, jakie funkcje realizują poszczególne praktyki debatanckie oraz czy współczesna kondycja debaty publicznej uzasadniają poszukiwanie nowych rozwiązań w praktyce debat.

W tym celu debata krakoska zostanie porównana z wybranymi formatami debat konkursowych i deliberacyjnych według takich kryteriów, jak:

- cele debaty,
- struktura procedur,
- relacja między współpracą i rywalizacją,
- rola uczestników i publiczności oraz
- dominujące funkcje edukacyjne.

Takie ujęcie pozwala również odnieść się do części pytań i wątpliwości formułowanych wobec debaty krakoskiej w środowisku debatanckim i akademickim². Dotyczą one m.in. problemu konfrontacyjności sporów, jakości argumentacji, fact-checkingu, subiektywności zysku poznawczego czy relacji między skutecznością retoryczną a wspólnym dochodzeniem do wiedzy. Zamiast traktować te kwestie jako wyłącznie zarzuty wobec jednego konkretnego formatu, interpretuję je tutaj jako element szerszej dyskusji dotyczącej funkcji, celów i ograniczeń różnych modeli debatowania.

2. Niektóre z uwag zostały przedstawione podczas obrad Zespołu ds. Debat Polskiego Towarzystwa Retorycznego 4 grudnia 2024 roku i wydarzenia *Arguing for Sport* organizowanego przez *Argumentation Network for the Americas*, którego częścią było też zorganizowanie takiej debaty na Uniwersytecie w Lethbridge (22–24 stycznia 2026 roku). Jeden z tych głosów został wyrażony w tekście Connora Leflara (University of Lethbridge) dostępnym w dziale „Reakcje” niniejszego numeru: <https://resrhetorica.com/index.php/RR/issue/view/49>.

2. Debata krakoska: założenia, mechanizmy i inspiracje

Debata krakoska została zaprojektowana jako format, który próbuje połączyć proceduralną dyscyplinę debat konkursowych z bardziej kooperacyjnym i poznawczym modelem dyskusji. Punktem wyjścia dla tego formatu jest przekonanie, że sama deklaracja otwartości, dialogu czy kultury logicznej nie wystarcza do zmiany charakteru sporu. Jeżeli celem debaty ma być nie tylko perswazja lub zwycięstwo jednej ze stron, lecz również wzajemne rozumienie argumentów oraz refleksja nad własnym stanowiskiem, konieczne staje się wprowadzenie odpowiednich mechanizmów proceduralnych.

Centralną kategorią debaty krakoskiej nie jest zatem wygrana, lecz tzw. zysk poznawczy. Pojęcie to odnosi się do sytuacji, w której uczestnik lub odbiorca debaty uznaje, że w trakcie dyskusji lepiej zrozumiał stanowisko przeciwne, poznał nowy argument, zmienił stopień pewności wobec własnego stanowiska albo zrewidował część swoich przekonań. Celem tego rozwiązania nie jest obiektywny pomiar efektu edukacyjnego, lecz proceduralne wspieranie gotowości do traktowania debaty jako procesu poznawczego, a nie wyłącznie konfrontacyjnego. Funkcję tę pełni krótki kwestionariusz wypełniany przed debatą i po jej zakończeniu.

Drugim kluczowym elementem formatu jest implementacja zasady dialektycznej życzliwej interpretacji (*Dialectical Principle of Charity* – DPC) (zob. Pruś, Sikora 2023). W praktyce oznacza ona obowiązek odtworzenia stanowiska drugiej strony przed przejściem do jego krytyki oraz dalsza dyskusja w otwartości na przyrost wiedzy. Procedura ta ma przeciwdziałać wielu problemom dyskusji publicznych i internetowych, między innymi, polaryzacji, rywalizacyjnej postawie podczas dyskusji ukierunkowanej na zwycięstwo czy upraszczaniu stanowiska rozmówcy celem łatwiejszej krytyki (Visser et al. 2017). Z tego względu struktura debaty podporządkowana została procedurze:

argument – parafraza – wyjaśnienie – krytyka – reforma lub odpowiedź.

Parafraza nie pełni przy tym wyłącznie funkcji komunikacyjnej czy uprzejmościowej. Jej celem jest proceduralne wymuszenie momentu interpretacji przed oceną oraz ograniczenie presji natychmiastowej konfrontacji³. Format zachowuje jednocześnie formalną strukturę czasową charakterystyczną dla debat konkursowych, jednak uczestnicy dyskutują zgodnie ze swoimi rzeczywistymi przekonaniem, a nie na podstawie losowo przydzielonych stanowisk. Rozwiązanie to ma zwiększać podobieństwo debaty do rzeczywistych sporów społecznych i światopoglądowych. Dynamika ta zakłada osobne omawianie każdego z trzech

3. O takiej potrzebie parafrazy i współpracy pisał Roman Ingarden: „Dopóki – innymi słowy – nie ma woli współpracy – na równych prawach i przy równym wysiłku i równej rzetelności – przy zdobywaniu wiedzy czy wyzwalaniu się od błędów własnych, dopóty nie ma mowy o zrealizowaniu dyskusji naprawdę wolnej i dopóty wszelka dyskusja nie jest właściwie potrzebna, bo jest tylko pozorna” (1987, 173–74).

argumentów: pozwala to skrupulatne badanie i rozważenie każdej z racji (za lub przeciw). W debacie tej, w odróżnieniu od innych formatów, możliwe jest jednak „przyznanie się do porażki”, czyli zreformowanie lub wycofanie przedstawionego argumentu (lub też uznanie dobrego argumentu strony przeciwnej) bez żadnych negatywnych konsekwencji⁴.

Debata krakoska nie została jednak pomyślana jako całkowicie nowy model debatowania ani próba odrzucenia wcześniejszych tradycji argumentacyjnych. Przeciwnie – można ją interpretować jako współczesną rekonstrukcję wybranych elementów klasycznej tradycji dialektycznej, szczególnie związanej z praktyką *disputatio* (Brown 1966). Jak zauważają badacze historii debatowania i retoryki (Kennedy 1972; Hoppmann 2012), tradycje wywodzące się z retoryki klasycznej – w tym późniejsze debaty parlamentarne – koncentrowały się przede wszystkim na perswazji oraz publicznej obronie stanowiska. Odmienny charakter miały średniowieczne *disputationes*, których celem było również wspólne badanie problemu i testowanie siły argumentów (Novikoff 2013; Donavin 2002).

To właśnie ten element stanowi jedno z głównych źródeł inspiracji dla debaty krakoskiej. Obowiązkowa parafraza argumentu przeciwnika ma swoje historyczne odpowiedniki w praktykach, w których krytyka stanowiska poprzedzana była próbą jego wiernego odtworzenia. Podobną intuicję odnaleźć można również w formule *praesupponendum* Ignacego Loyoli, zakładającej obowiązek możliwie życzliwej interpretacji wypowiedzi rozmówcy zakwestionowaniem poprzez sprawdzenie co rozmówca przez to rozumie. (Pruś, Sikora 2023, 586).

W literaturze dotyczącej debatowania często przeciwstawia się także modele konfrontacyjne i deliberacyjne (Kochan 2025). Pierwsze skupiają się przede wszystkim na rywalizacji i perswazji, drugie natomiast – na wspólnym namyśle nad problemem oraz poszukiwaniu możliwie najlepszego rozwiązania. Z debatą deliberacyjną silnie związana jest teoria działania komunikacyjnego Jürgena Habermasa, podkreślająca znaczenie inkluzywności, szczerości wypowiedzi oraz podporządkowania dyskusji „sile lepszego argumentu” (Habermas 2012). W tym sensie debata krakoska sytuuje się bliżej właśnie tego drugiego modelu: jej celem nie jest eliminacja konfliktu czy krytyki, lecz wspieranie praktyk sprzyjających wzajemnemu rozumieniu, rzetelnej analizie argumentów oraz gotowości do rewizji własnego stanowiska (Ciżewska-Martyńska 2014, 28). Debata krakoska może być również rozumiana jako próba realizacji ideału kultury logicznej rozwijanego m.in. w tradycji Szkoły Lwowsko-Warszawskiej⁵. Jej procedury mają wspierać

4. W transkrypcie debaty krakoskiej dostępnej w Internecie (CTRL 2026), mówca piąty z Propozycji dwukrotnie przyznał zasadność krytyki i zreformował przygotowane wcześniej argumenty („Nie chcę znowu odgrywać konia trojańskiego, ale wydaje mi się, że jest sporo prawdy w tym, co tutaj zostało przedstawione...”).

5. Współcześnie tradycja ta rozwijana jest również w badaniach nad argumentacją, czego wyrazem pozostaje m.in. *Polish School of Argumentation: A Manifesto* (Budzyńska et al. 2014).

nie tylko sprawność argumentacyjną, lecz również odpowiedzialność poznawczą, krytyczną analizę argumentów oraz ograniczanie mechanizmów polaryzacyjnych (Johnson, Koszowy 2018; Będkowski 2019; Będkowski 2022). Format ten nie ma zastępować debat rywalizacyjnych, lecz stanowić ich uzupełnienie – przesuwające środek ciężkości z erystycznego zwycięstwa na wspólną analizę argumentów oraz osiąganie zysku poznawczego.

3. Debata krakoska na tle innych formatów debatowania

Wstępna analiza porównawcza debaty krakoskiej z najbardziej rozpowszechnionymi formatami debatowania została przedstawiona już w innym miejscu (Pruś, Sikora 2025, 1470–73). Celem niniejszej części jest jej rozwinięcie oraz osadzenie debaty krakoskiej w polskim kontekście teorii i praktyki debatowania. Z tego powodu omówione zostaną cztery formaty:

- debata oksfordzka,
- brytyjska debata parlamentarna,
- *Frirumsdebat* oraz
- debata gdańska.

Nie chodzi przy tym o wykazanie wyższości jednego modelu nad innymi, lecz o wskazanie, jakie funkcje realizują poszczególne formaty oraz jakie mechanizmy proceduralne służą osiągnięciu tych funkcji. Takie porównanie pozwala zarazem odpowiedzieć na część pytań i wątpliwości formułowanych wobec debaty krakoskiej, dotyczących m.in. konfrontacyjności, zysku poznawczego, jakości argumentacji, fact-checkingu oraz tego, czy format kooperacyjny nadal można uznać za debatę.

3.1. Debata oksfordzka

Debata oksfordzka należy do najbardziej rozpowszechnionych formatów debatowania wykorzystywanych zarówno w edukacji, jak i w działalności organizacji debatanckich oraz instytucji publicznych. Jej podstawową strukturę stanowi spór dwóch stron – *propozycji* i *opozycji* – które próbują przekonać audytorium lub sędziów do własnego stanowiska, wykorzystując retorykę, argumentację oraz strategię dyskusyjną (Labuda 2021; Piosik 2016). Debata opiera się na uporządkowanej sekwencji mów wygłaszanych przez kolejnych uczestników, a podstawową jednostką organizującą przebieg dyskusji pozostaje mowa rozumiana jako całościowe wystąpienie retoryczne (Rogowska, Kosman, Łukowska 2024, 347–49). Format ten ma wyraźnie rywalizacyjny charakter: celem uczestników jest

przekonanie jury lub publiczności do własnego stanowiska oraz uzyskanie zwycięstwa proceduralnego⁶.

Nie oznacza to, że debata oksfordzka nie posiada wartości edukacyjnej czy poznawczej. Przeciwnie, rozwija ona wiele istotnych kompetencji: publiczne występowanie, organizowanie wypowiedzi, reagowanie na kontrargumenty, syntetyczne przedstawianie stanowiska oraz strategiczne budowanie przekazu. W tym sensie pozostaje ważnym narzędziem edukacji retorycznej i obywatelskiej (Aikin, Casey 2011; Mezuk et al. 2011; D'Souza 2013; Patten, Chapman 2021). Zarazem jednak jej struktura sprzyja traktowaniu argumentacji przede wszystkim jako narzędzia publicznej perswazji (ang. *public persuasion*). Uczestnicy argumentują nie tylko wobec siebie nawzajem, lecz przede wszystkim wobec „trzeciej strony” – jury lub publiczności – która ostatecznie rozstrzyga spór (Regulamin Tarnowska Liga Debatancka 2025). Wpływa to na dynamikę interakcji: celem staje się nie tylko przedstawienie racji, lecz także strategiczne eksponowanie słabości przeciwnika i obrona własnej pozycji przed (nawet słuszną) krytyką (Kochan 2025, 82).

Na tle debaty krakoskiej debata oksfordzka reprezentuje więc odmienny model organizacji sporu argumentacyjnego. W debacie oksfordzkiej podstawową jednostką pozostaje mowa, natomiast w debacie krakoskiej – pojedynczy argument poddawany kolejnym etapom wspólnej analizy. Odmienny jest również dominujący cel obu formatów. Debata oksfordzka skoncentrowana jest przede wszystkim na publicznej perswazji i zwycięstwie jednej ze stron, podczas gdy debata krakoska premiuje osiąganie zysku poznawczego, rozumianego jako lepsze zrozumienie problemu, poznanie nowych argumentów lub rewizja własnego stanowiska. Nie znaczy to, że debata oksfordzka nie może prowadzić do zysku poznawczego. Może, szczególnie na etapie przygotowania do debaty, gdy uczestnicy muszą poznać argumenty obu stron⁷. Różnica polega jednak na tym, że w debacie krakoskiej zysk poznawczy zostaje przeniesiony do centrum samej procedury – a w ten sposób kładzie większy nacisk na uczenie dyskusowania, które nastawione jest na wiedzę.

3.2. Brytyjska debata parlamentarna

British Parliamentary Debate (BP) jest drugim z najpopularniejszych formatów debat konkursowych w Polsce i wywodzi się z tradycji brytyjskiego parlamentaryzmu oraz uniwersyteckich klubów debatanckich (Rogowska, Kosman, Łukowska

6. Jak pisze Kochan: „trudno wskazać mechanizm, który prowadziłby przez eskalację konfliktu do osiągnięcia konsensusu. Wydaje się, że jest zgoła inaczej: debaty oksfordzkie promują polaryzację jako model debaty publicznej, w której dwie strony walczą, aby pokonać przeciwnika. Ponieważ polaryzacja i nadmierne eskalowanie konfliktów stają się, między innymi za sprawą platform społecznościowych, poważnym problemem społecznym, należy uznać to za istotną wadę formatu, bodaj najpoważniejszą” (2025, 83).

7. Warto zaznaczyć, że konfrontacja z dobrze przygotowanym przeciwnikiem lub uzasadnienia werdyktu wydanego przez sędziów również może dostarczyć zysku poznawczego.

2024, 354). Format ten opiera się na konflikcie argumentacyjnym prowadzonym pomiędzy czterema drużynami: dwiema po stronie propozycji oraz dwiema po stronie opozycji. Charakterystyczne jest to, że zespoły rywalizują nie tylko z przeciwną stroną debaty, ale również z drużyną formalnie znajdującą się po tej samej stronie sporu (Rogowska, Kosman, Łukowska 2024, 355–56). Rezultatem debaty jest ranking drużyn ustalany przez panel sędziowski.

BP szczególnie silnie premiuje szybkość reagowania, improwizację, strategiczne zarządzanie argumentacją oraz umiejętność funkcjonowania pod presją czasu. Istotną rolę odgrywają *Points of Information*, czyli krótkie pytania lub komentarze zgłaszane podczas przemówień przeciwników. Mechanizmy te wzmacniają dynamikę interakcji, ale ich funkcja pozostaje przede wszystkim strategiczna: służą testowaniu argumentacji przeciwnika, destabilizowaniu jego wystąpienia oraz zwiększaniu konkurencyjności własnej drużyny (Eckstein, Bartanen 2015; Harvey-Smith 2011). Format ten rozwija zatem cenne kompetencje intelektualne i retoryczne, takie jak elastyczność argumentacyjna, szybka analiza rozumowania czy zdolność do konstruowania argumentów w warunkach wysokiego obciążenia poznawczego (Jodoi 2025).

Jednocześnie właśnie w przypadku BP szczególnie wyraźnie widać ambiwalencję konfrontacyjności. Z jednej strony intensywny konflikt argumentacyjny może być traktowany jako test jakości argumentów: pozwala sprawdzać ich odporność na krytykę i ćwiczyć szybką reakcję na zarzuty. Z drugiej jednak strony środowisko zorientowane na zwycięstwo może wzmacniać tzw. postawę konfrontacyjną, w której spór rozumiany jest przede wszystkim jako starcie, a nie wspólne rozważanie problemu (Dutilh Novaes 2021a, 2021b). W literaturze wskazuje się, że taki sposób konceptualizacji dyskusji może sprzyjać selektywnemu przetwarzaniu informacji, stronniczości „mojej” lub „drugiej” strony (*myside bias*), większej polaryzacji oraz koncentracji na skuteczności retorycznej zamiast na trafności argumentów (Simon 2020; Fisher et al. 2018; Stevens 2021).

Podobnie jak w debacie oksfordzkiej, stanowiska uczestników są przydzielane losowo, a więc debatan ci często argumentują na rzecz tez niezgodnych z własnymi przekonaniami⁸. Celem debaty nie jest wspólne badanie problemu ani osiągnięcie porozumienia, lecz możliwie skuteczna obrona przypisanej pozycji oraz uzyskanie jak najwyższego miejsca w rankingu. Procedura BP nie przewiduje formalnych mechanizmów przeformułowania własnego stanowiska pod wpływem krytyki ani etapów upewniania się co do poprawnego rozumienia argumentów przeciwnika

8. Choć pozwala to oderwać się od własnych przekonań i spojrzeć na problem z innej strony (Budesheim, Lundquist 1999), to jest to równocześnie jeden z zarzutów stawianych wobec debat: „oderwanie używanych argumentów od osobistych przekonań i wartości może prowadzić do cynizmu... co Platon ustami Sokratesa zarzucał Gorgiaszowi i jego uczniom, chlubiącym się, iż mogą przekonać innych do dowolnej tezy, niezależnie od własnych przekonań” (Kochan 2025, 81).

przed przejściem do polemiki. Krytyka i refutacja mają charakter bezpośredni i silnie konfrontacyjny.

To właśnie tutaj dobrze widać jedną z głównych różnic między BP (i formatem oksfordzkim) a debatą krakoską. BP intensyfikuje konflikt argumentacyjny i uczy sprawnego funkcjonowania w warunkach rywalizacji⁹. Debatę krakoską próbuje natomiast ten konflikt spowolnić i uporządkować. Omawianie argumentów osobno, obowiązkowa parafraza, etap wyjaśniania oraz możliwość reformy argumentu mają ograniczać presję „obrony za wszelką cenę” i normalizować sytuację, w której uczestnik uznaje część krytyki za trafną. Nie chodzi więc o usunięcie konfrontacji, lecz o zmianę jej funkcji: z narzędzia zwyciężania na narzędzie wspólnego testowania argumentów.

3.3. *Frirumsdebat*

Znacznie bliżej debaty krakoskiej sytuują się formaty deliberacyjne i kooperacyjne, takie jak duńska *Frirumsdebat* opisana przez Ewę Modrzejewską (2024). *Frirumsdebat*, czyli „wolna przestrzeń”, jest duńskim modelem debaty rozwijanym od 2016 roku jako narzędzie wspierania demokratycznej kultury dyskusji i obywatelskiego zaangażowania (Modrzejewska 2024, 322). Jego podstawowym założeniem jest przekonanie, że demokracja nie wymaga eliminacji konfliktu i różnicy zdań, lecz tworzenia warunków komunikacyjnych umożliwiających konstruktywną wymianę opinii mimo istniejących podziałów społecznych i politycznych.¹⁰

Frirumsdebat ma charakter moderowanej, częściowo ustrukturyzowanej rozmowy pomiędzy osobami reprezentującymi odmienne stanowiska wobec kontrowersyjnego problemu, przy aktywnym udziale publiczności. Debatę przebiega w trzech fazach: konfrontacji, refleksji i inicjatyw. Pierwsza służy zarysowaniu osi sporu, druga – pogłębieniu rozumienia motywacji, doświadczeń i wartości stojących za stanowiskami uczestników, trzecia natomiast koncentruje się na możliwych działaniach dotyczących dobra wspólnego (Modrzejewska 2024, 323–25). Jednostką organizującą debatę nie jest tutaj pojedynczy argument ani formalna mowa, lecz raczej perspektywa uczestnika rozwijana w toku moderowanej deliberacji.

Między *Frirumsdebat* a debatą krakoską istnieje wiele podobieństw. Oba formaty odchodzą od klasycznej metafory dyskusji jako walki (Lakoff, Johnson 1980),

9. Jak pokazują analizy korpusowe nad debatami (w tym przypadku oksfordzkimi, BP, Lincolna-Douglassa i Karla Poppera) bardziej doświadczeni uczestnicy debat potrafią generować nawet dwa razy więcej treści w swoich mowach (tzn. mówią szybciej) niż mówcy niedoświadczeni (Będkowski, Rogowska 2024, 181), co pokazuje, że debaty tego typu premią przedstawianie jak największej liczby argumentów (co może dać efekt perswazyjny), za czym niekoniecznie idzie krytyczne badanie ich jakości.

10. Warto podkreślić, że format ten, raczej mało znany i aktualnie nierozwijany, został tu przywołany dla celów analitycznych, nie ze względu na jego znaczenie dla praktyki debatowania w Polsce czy Europie. Jest to po prostu interesująca propozycja stworzenia debaty do rozwijania merytorycznej dyskusji i nauki deliberacji w miejsce konfliktu.

zakładają udział osób reprezentujących rzeczywiste stanowiska oraz traktują wartość debaty jako coś więcej niż przekonanie przeciwnika lub publiczności. W obu przypadkach ważne jest lepsze rozumienie kontrowersji, autorefleksja uczestników oraz możliwość tzw. rozsądnej niezgody (*reasonable disagreement*). Różnica polega jednak na tym, że *Frirumsdebat* pozostaje przede wszystkim praktyką deliberacyjną i obywatelską, natomiast debata krakoska jest silniej zakorzeniona w teorii argumentacji. Jej celem nie musi być wypracowanie praktycznych inicjatyw ani budowanie konsensusu, lecz proceduralne wspieranie analizy argumentów i poznawczego wymiaru sporu, które też nie musi skończyć się podjęciem jakiejś decyzji czy działania.

W tym miejscu można również doprecyzować problem zysku poznawczego¹¹. Debata krakoska nie zakłada, że tylko ona może prowadzić do zmiany przekonań, poszerzenia perspektywy lub lepszego rozumienia problemu. Podobne efekty mogą pojawiać się w debatach konkursowych, deliberacjach, a nawet w spontanicznych sporach. Różnica dotyczy nie samej możliwości uzyskania zysku poznawczego, lecz jego proceduralnego statusu. W debacie krakoskiej zysk poznawczy nie jest produktem ubocznym, lecz kategorią organizującą przebieg debaty i autorefleksję uczestników. Warto podkreślić, że kwestionariusz nie ma pełnić funkcji ścisłego narzędzia pomiaru wpływu w sensie nauk społecznych, lecz ma kierować uwagę uczestników i publiczności na pytanie, czego faktycznie dowiedzieli się w trakcie dyskusji. Już samo to skupienie debatujących na uzyskaniu jak największego zysku poznawczego u słuchaczy pozwala nadać sporowi pożądaną dynamikę, w której celem jest przyrost wiedzy, a nie własne zwycięstwo.

3.4. Debata gdańska

Debata krakoska wpisuje się również w szerszy polski kontekst refleksji nad debatowaniem, edukacją obywatelską i kulturą dyskusji. Szczególnie interesującą próbę odejścia od czysto agonistycznego modelu debatowania stanowi projekt debaty gdańskiej przedstawiony przez Marka Kochana (2014). Punktem wyjścia tej propozycji jest diagnoza kryzysu współczesnej debaty publicznej: mediatyzacji sporów, dominacji logiki konfliktu, nadmiernego formatowania wypowiedzi oraz ograniczania debaty do prostego podziału „za” i „przeciw” (Kochan 2014, 164). W odpowiedzi Kochan proponuje bardziej deliberacyjny model dyskusji publicznej, inspirowany teorią działania komunikacyjnego Habermasa, refleksyjnością, gotowością do uznania lepszego argumentu, szczerością oraz współpracą uczestników debaty (2014, 165–70).

11. Jest to jeden z problemów podniesionych przez Connora Leflara po uczestnictwie w debacie krakoskiej na Uniwersytecie w Lethbridge – jego komentarz można przeczytać w dziale „Reakcje” niniejszego numeru.

Debata gdańska ma charakter raczej modelu normatywnego niż gotowego formatu. Kochan przedstawia zestaw zasad, które powinny organizować debatę służącą wspólnocie: istotność problemu, dostępność dla uczestników, otwartość organizacyjną, orientację na dobro wspólne, dążenie do konsensusu lub przynajmniej lepszego rozpoznania stanowisk, szacunek wobec uczestników oraz język sprzyjający porozumieniu (2014, 171–80). Autor wyraźnie zaznacza przy tym, że jego propozycja nie jest sztywnym algorytmem debatowania, lecz raczej „partyturą” lub „motywe”, który może być realizowany przy użyciu różnych narzędzi i stylów dyskusji (Kochan 2014, 181).

Debata krakoska rozwija część tych intuicji w kierunku bardziej skonkretyzowanej procedury argumentacyjnej. Debata gdańska pozostaje normatywną wizją dobrej debaty obywatelskiej, natomiast debata krakoska próbuje zaprojektować mechanizm, który zwiększa prawdopodobieństwo realizacji tych ideałów. Kluczową rolę odgrywają tutaj: DPC, która stanowi podstawę obowiązkowej parafrazy, etapu wyjaśniania stanowiska oraz proceduralnego oddzielenia krytyki od rozumienia argumentu; oraz kwestionariusz, służący „pomiarowi” zysku poznawczego – to skutecznie przekierowuje motywacje debatujących na merytoryczne i uczciwe debatowanie, nawet celem przyznania słuszności drugiej stronie czy rewizji stanowiska. W tym sensie debatę krakoską można interpretować jako częściową kontynuację intuicji obecnych w projekcie debaty gdańskiej, ale rozwiniętą o aparat proceduralny wypracowany na gruncie współczesnej teorii argumentacji.

Różnice pomiędzy oboma formatami są jednak widoczne. Debata gdańska projektowana była przede wszystkim jako narzędzie deliberacji obywatelskiej dotyczącej spraw wspólnot lokalnych i dobra wspólnego. Debata krakoska może natomiast dotyczyć również sporów naukowych, filozoficznych lub światopoglądowych. W przeciwieństwie do debaty gdańskiej jej podstawową jednostką organizującą dyskusję nie jest wypowiedź uczestnika ani stanowisko wspólnotowe, lecz pojedynczy argument analizowany etapami. Debata krakoska zachowuje więc większy nacisk na logiczną i argumentacyjną stronę dyskusji, podczas gdy debata gdańska silnie akcentuje wymiar obywatelski i wspólnotowy.

3.5. Debata krakoska wobec innych formatów – podobieństwa, różnice i ograniczenia

Powyższa charakterystyka każdego z tych formatów była już dokonana wedle kilku kryteriów, które pozwalają na pogłębione porównania. Każdy z przedstawionych tu formatów ma podobieństwa i różnice, choć zapewne było już widać, że *Frirumsdebat* oraz debata gdańska, jako formaty realizujące model kooperatywny, mają zdecydowanie więcej wspólnego z debatą krakoską niż format oksfordzki czy BP. Pozostaje jednak pytanie, przy pomocy jakich kryteriów należy

porównywać te formaty. Skonstruowanie jednolitej, rozłącznej i zupełnej klasyfikacji, które nie będzie mieszać kategorii, nastrocza problemy, dlatego niżej przyjęte zostały podstawowe kategorie stanowiące raczej analizę dominujących tendencji dla każdego formatu.

Wydzielić można cztery kryteria ogólne wraz ze składającymi się na nie kryteriami szczegółowymi:

1. cel debaty (z pomniejszymi kryteriami: zamierzony cel uczestników, kryterium sukcesu, podmiot oceniający, stosunek do konsensusu);
2. strukturę debaty (główne mechanizmy, „jednostkę” debaty, organizacja czasu, życzliwa interpretacja);
3. uczestnicy i publiczność (relacja do własnego stanowiska, możliwość rewizji stanowiska, rola publiczności);
4. efekt i zastosowanie (najbardziej rozwijane kompetencje, dominująca wartość edukacyjna).

Tabela 1 Porównanie wybranych formatów debatowania według celów, struktury, uczestników i efektów edukacyjnych

KRYTERIUM		DEBATA OKSFORDZKA	BP	FRIRUMS- DEBAT	DEBATA GDAŃSKA	DEBATA KRAKOSKA
zbiorcze	szczególne					
CEL	ZAMIERZONY CEL UCZEST- NIKÓW	przekonanie audytorium / zwycięstwo strony	zwycięstwo drużyny i wy- soki ranking	refleksyjna deliberacja	rozpoznanie stanowisk / decyzja / dobro wspólne	zysk poznawczy
	KRYTERIUM SUKCESU	werdykt jury lub publicz- ności	werdykt jury oraz ranking mówców	pogłębienie rozumienia, możliwe inicjatywy	decyzja, konsensus lub rozpoznanie różnic	% deklarowa- nego zysku poznawczego w kwestiona- riuszach
	PODMIOT OCENIAJĄCY	jury lub publiczność	panel sędziowski	brak jury	wspólnota / uczestnicy	uczestnicy i publiczność przez kwestio- nariusz
	STOSUNEK DO KONSENSUSU	nie jest celem	nie jest celem	nie jest wyma- gany; „rozsąd- na niezgoda”	pożądany, ale niewymagany	nie jest celem; ważniejszy zysk poznaw- czy

KRYTERIUM		DEBATA OKSFOR- DZKA	BP	FRIRUMS- DEBAT	DEBATA GDAŃSKA	DEBATA KRAKOSKA
zbiorcze	szczegółowe					
STRUKTURA	GLÓWNE MECHANIZMY	mowy, pytania, <i>ad vocem</i> , kontrargumentacja	mowy, <i>POI</i> , refutacja, ranking	fazy: konfron- tacja, refleksja, inicjatywy	normy debaty wspólnotowej	argument – parafraza – wyjaśnienie – krytyka – reforma
	„JEDNOSTKA” DEBATY	mowa	mowa	perspektywa uczestnika	wypowiedź / stanowisko	pojedynczy argument
	ORGANIZACJA CZASU	szytywne limity mów i <i>ad vocem</i>	szytywne limity mów i <i>POI</i>	elastyczna	zależna od realizacji modelu	limit dla strony; czas podporządko- wany analizie argumentów
	ŻYCZLIWA INTERPRE- TACJA	nie jest wymogiem formalnym	nie jest wymogiem formalnym	obecna jako postawa dialogiczna	obecna jako norma szacunku i języka porozumienia	formalny wy- móg: DPC i parafraza
UCZESTNICY I PUBLICZNOŚĆ	RELACJA DO WŁASNEGO STANOWISKA	stanowisko może być losowane lub przydzielone	stanowisko losowane	rzeczywiste stanowiska uczestników	głos członków wspólnoty	własne począt- kowe intuicje uczestników
	MOŻLIWOŚĆ REWIZJI STA- NOWISKA	nie jest proceduralnie przewidziana	nie jest proceduralnie przewidziana	możliwa refleksja	możliwa jako efekt debaty	formalnie wspierana przez reformę argumentu
	ROLA PUBLICZNOŚ- CI	odbiorca / jury	bierny obser- wator	aktywny współuczestnik	aktywni członkowie wspólnoty	pytania, weryfikacja informacji, kwestionariusz
EFEKT EDUKACYJNY	NAJBARDZIEJ ROZWIJANE KOMPETEN- CJE	retoryka, perswazja, wystąpienia publiczne	improvizacja, strategia, szybka refutacja	deliberacja, słuchanie, rozumienie perspektyw	kultura obywatelska i wspólnotowa	słuchanie, analiza argumentów, krytyczne myślenie
	DOMINUJĄCA WARTOŚĆ EDUKACYJNA	sprawność retoryczna	sprawność strategiczna, improvizacja	kompetencje deliberacyjne	uczestnictwo obywatelskie	kultura logiczna, zysk poznawczy

Źródło: porównanie własne.

Powyższe zestawienie pokazuje, że omawiane formaty różnią się nie tylko poziomem rywalizacyjności, lecz także podstawową dynamiką debaty. Debata

oksfordzka i BP mają charakter przede wszystkim konkursowy: ich struktura oparta jest na mowach, strategii, perswazji i zewnętrznym rozstrzygnięciu. *Frirumsdebat* i debata gdańska przesuwają akcent w stronę deliberacji, współuczestnictwa i kultury obywatelskiej, ale czynią to głównie poprzez normy rozmowy, moderację i organizację przestrzeni dyskusji. Debata krakoska sytuowałaby się między tymi modelami: zachowuje formalizację typową dla debat konkursowych, lecz podporządkowuje ją zyskowi poznawczemu, analizie pojedynczych argumentów oraz wymuszonej życzliwej interpretacji¹².

Takie ujęcie pozwala odpowiedzieć na pytanie, po co potrzebny jest jeszcze jeden format debaty. Odpowiedź nie polega na stwierdzeniu, że debata krakoska jest formatem „lepszym” od debat konkursowych lub deliberacyjnych. Trafniejsze jest ujęcie funkcjonalne: różne formaty realizują różne cele i rozwijają różne kompetencje¹³. Debaty konkursowe szczególnie dobrze ćwiczą zdolności retoryczne, szybkość reakcji, strategiczne myślenie i publiczne występowanie. Modele deliberacyjne wspierają rozumienie perspektyw, refleksję obywatelską i wspólnotowe poszukiwanie rozwiązań. Debata krakoska próbuje natomiast połączyć formalną strukturę debaty z procedurami wspierającymi analizę argumentów, słuchanie, parafrazę, możliwość reformy stanowiska oraz autorefleksję poznawczą.

Może się jednak pojawić wątpliwość wobec krytykowanej tu konfrontacyjności (*adversariality*). W środowisku debatanckim, szczególnie w świecie anglosaskim, często podkreśla się, że konfrontacyjność stanowi ważny „test” dla przekonań i argumentów, pozwalający selekcjonować stanowiska posiadające najsilniejsze podstawy (Budzyńska-Daca 2015, 59; Aikin 2011). Problem pojawia się jednak wtedy, gdy struktura debaty premiuje przede wszystkim zwycięstwo proceduralne. Wówczas uczenie się, rewizja własnego stanowiska czy uznanie trafności argumentu przeciwnika mogą być postrzegane jako porażka, co okazuje się szczególnie problematyczne z perspektywy edukacyjnego wykorzystania debat. Badania nad tzw. postawą konfrontacyjną (*adversarial mindset*) wskazują ponadto, że silnie rywalizacyjne środowisko sprzyja polaryzacji, selektywnemu przetwarzaniu informacji, uproszczonemu interpretowaniu stanowisk przeciwnika oraz koncentracji na skuteczności retorycznej zamiast na jakości argumentów (Dutilh Novaes 2021a, 2021b; Simon 2020; Fisher 2018; Stevens 2021). Z kolei badania z zakresu psychologii społecznej sugerują, że grupy nastawione na współpracę i wspólne rozwiązywanie problemów osiągają epistemicznie lepsze rezultaty niż grupy

12. *Á propos* życzliwej interpretacji można zauważyć, że choć nie jest ona wymagana formalnie na poziomie postulatów formatów konkursowych, to może być obecna, a nawet pożądana, np. poprzez dodatkowe punktowanie przy ocenie poziomu kontrargumentacji.

13. Za Agnieszką Kampką możemy wyróżnić pięć funkcji debat: odkrywanie poglądów, rozwiązywanie sporu, narzędzie polityczne, przedstawianie oferty i edukacja obywatelska (2014, 63–96, zob. także: Budzyńska-Daca 2015, 63–87).

zdominowane przez motywację do wygrywania sporu (De Dreu 2008; Tanesini 2021; Domberg et al. 2017).

Konfrontacyjność może również zwiększać podatność na strategie erystyczne i zwiększać częstość fallacji, takich jak: atakowanie chochoła (*strawman fallacy*), fałszywe tropy (*red herring fallacy*), fałszywe tropy, modyfikacje *ad hoc* (*moving the goalpost*), ataki osobiste (Pruś 2026) czy strategiczne „przemycanie” nieoczywistych powiązań (Rogowska, Będkowski 2023, 43). Debata krakoska próbuje częściowo ograniczać te zjawiska poprzez „spowalnianie” konfliktu argumentacyjnego. Szczególną rolę odgrywa tutaj obowiązkowa parafraza, która ma wspierać życzliwą interpretację stanowiska przeciwnika przed przejściem do krytyki¹⁴. Istotne znaczenie ma również możliwość wycofania lub przeformułowania własnego argumentu. W debacie krakoskiej uznanie trafności krytyki nie jest traktowane jako porażka, lecz jako element rzetelnej analizy problemu.

W tym miejscu warto wskazać jeszcze na problem *fact-checkingu* i jakości argumentacji. Skoro debata krakoska odwołuje się do pojęcia zysku poznawczego, można krytycznie zapytać, czy nie istnieje ryzyko, że uczestnicy uznają za poznawczo wartościowy argument oparty na błędnych danych lub uproszczonej interpretacji faktów. Ryzyko to jest realne, ale nie dotyczy wyłącznie debaty krakoskiej. Występuje również w debatach konkursowych, mediach i codziennej komunikacji publicznej. Format debata krakoskiej nie eliminuje tego problemu, lecz próbuje go częściowo ograniczać poprzez aktywną rolę publiczności, która może zadawać pytania i wskazywać wątpliwości dotyczące danych lub źródeł. Nie jest to pełny mechanizm *fact-checkingu*, lecz raczej procedura tworząca lepsze warunki do identyfikowania niejasności niż formaty silnie oparte na szybkości reakcji i presji *performansu*¹⁵.

Podobnie należy rozumieć problem subiektywności zysku poznawczego. Deklaracje uczestników nie są obiektywnym pomiarem jakości debaty ani trwałości zmiany przekonań. Uczestnicy mogą być pod chwilowym wpływem atrakcyjnie przedstawionego argumentu, który niekoniecznie ma wysoką wartość poznawczą. Kwestionariusz pełni jednak przede wszystkim funkcję autorefleksyjną i motywacyjną: przenosi uwagę z pytania „kto wypadł lepiej?” na pytanie „czego

14. Warto zauważyć, że parafraza funkcjonuje również w nowszych teoriach komunikacji. W koncepcji *Nonviolent Communication* Marshalla Rosenberga pełni ona funkcję upewnienia się, że rozumienie poprzedza ocenę i reakcję emocjonalną (2003, 96). Co ciekawe, Roman Ingarden zauważał tę konieczność wiernego zrozumienia argumentu rozmówcy, która musi poprzedzać jego krytykę. To zaś wymaga porzucenia własnego języka oraz przyjęcie cudzego aparatu pojęciowego – co odpowiada właśnie parafrazie w debacie krakoskiej: „Trafne i wierne zrozumienie cudzej myśli, zanim się dojdzie do ewentualnego jej odrzucenia lub uznania, jest pierwszym warunkiem dyskusji rzetelnej i naprawdę wolnej” (1987, 174).

15. W innych formatach publiczność również może weryfikować na własną rękę informacje z debaty, jednak ma bardziej ograniczoną możliwość (lub nie ma jej w ogóle) interakcji z debatującymi oraz – co być może jest bardziej istotne – uwaga nie musi być tak skupiona na potencjalnym zysku poznawczym, jak w przypadku debaty krakoskiej.

się dowiedziałem/am?”. Jego znaczenie jest zatem bardziej pedagogiczne niż *stricte* metodologiczne.

Kolejnym z możliwych nieporozumień byłoby uznanie, że jedynie debata krakoska może prowadzić do zysku poznawczego. W praktyce niemal każda forma dyskusji – w tym debaty konkursowe, deliberacje czy nawet spontaniczne różnice zdań – może prowadzić do zmiany przekonań, lepszego zrozumienia problemu lub poznania nowych argumentów. Również formaty oksfordzki i BP posiadają istotny potencjał edukacyjny: uczestnicy poznają kontrargumenty, uczą się analizować problem z różnych perspektyw oraz przygotowują się do obrony stanowisk niezgodnych z własnymi przekonaniami. W debatach konkursowych znacząca część tego efektu pojawia się jednak przede wszystkim na etapie przygotowania do debaty, gdy uczestnicy muszą przygotować argumenty dla obu stron sporu. Jest to o tyle istotne, że w podczas codziennych sporów nie rozważamy obu stron

Dlatego warto tu podkreślić, że debata krakoska nie monopolizuje zysku poznawczego, lecz została zaprojektowana w taki sposób, aby premiować go podczas samej dyskusji. Obowiązkowa parafraza, etap wyjaśniania stanowiska oraz możliwość reformy argumentu mają wspierać bardziej refleksyjny sposób prowadzenia sporu i przenosić uwagę z proceduralnego zwycięstwa na analizę argumentów oraz wzajemne rozumienie stanowisk.

Ostatnia wątpliwość dotyczy tego, czy debata krakoska jest jeszcze debatą, czy raczej formą deliberacji lub moderowanego dialogu. Wątpliwość ta jest zasadna, ponieważ format ten osłabia część elementów kojarzonych z debatą: bezpośrednią rywalizację, dominację perswazji oraz obronę stanowiska za wszelką cenę. Z drugiej strony debata krakoska zachowuje zasadnicze cechy debaty formalnej: istnieje teza, różnica stanowisk, krytyka argumentów, ograniczenia czasowe, uporządkowana procedura oraz element współzawodnictwa (Kochan 2025, 71–72). Nie eliminuje więc konfliktu poznawczego, lecz zmienia sposób jego prowadzenia. Z perspektywy pragma-dialektycznej można ją rozumieć jako próbę proceduralnego wzmocnienia elementów *critical discussion* (van Eemeren, Grootendorst 2003) w duchu kooperacji (Grice 1977). Najtrafniej byłoby więc traktować debatę krakoską jako hybrydowy format argumentacyjny – sytuujący się na pograniczu debaty konkursowej, deliberacji i narzędzia dydaktycznego.

4. Konkluzje i dalsze badania

Celem niniejszego artykułu nie było wykazanie wyższości debaty krakoskiej nad innymi formatami debatowania ani empiryczne dowiedzenie skuteczności tego modelu. Przedstawione analizy miały przede wszystkim charakter teoretyczny i porównawczy. Punktem wyjścia było pytanie, czy – oraz w jakim sensie – istnieje

miejsce dla kolejnego formatu debaty wobec współczesnych modeli konfrontacyjnych i deliberacyjnych.

Debata krakoska została przedstawiona jako próba proceduralnej odpowiedzi na wybrane problemy współczesnych praktyk argumentacyjnych, takie jak rosnąca polaryzacja, nadmierna konfrontacyjność, uproszczone przedstawianie stanowisk przeciwnika czy dominacja performatywnego wymiaru sporów publicznych. Przeprowadzona analiza porównawcza pokazała jednak również, że debata krakoska nie stanowi prostego przeciwieństwa debat konkursowych ani pełnej kontynuacji modeli deliberacyjnych. Format ten sytuuje się raczej pomiędzy tymi tradycjami: zachowuje formalizację charakterystyczną dla debat konkursowych, ale podporządkowuje ją celom bliższym deliberacji i praktykom kooperacyjnym.

Porównanie z debatą oksfordzką, brytyjską debatą parlamentarną, *Frirumsdebat* oraz debatą gdańską pozwoliło również lepiej zrozumieć pytania i wątpliwości formułowane wobec debaty krakoskiej. Dotyczyły one m.in. roli konfrontacyjności w dyskusji, możliwości osiągnięcia zysku poznawczego w innych formatach, problemu *fact-checkingu*, subiektywności deklarowanego zysku poznawczego czy wreszcie samego statusu gatunkowego debaty krakoskiej. Analiza ta sugeruje, że większość tych problemów nie dotyczy wyłącznie jednego konkretnego formatu, lecz szerszego napięcia pomiędzy rywalizacyjnymi, perswazyjnymi i deliberacyjnymi funkcjami debatowania.

Przedstawione rozważania mają jednak charakter wstępny i wymagają dalszej weryfikacji empirycznej. Obecnie prowadzone są badania nad debatą krakoską obejmujące zarówno analizy jakościowe i korpusowe, jak i projekty eksperymentalne dotyczące psychologicznych oraz edukacyjnych efektów uczestnictwa w tym formacie (Pruś 2025; 2026). Szczególna uwaga poświęcona jest pytaniu, czy regularne uczestnictwo w debacie krakoskiej może wpływać na rozwój kompetencji dyskusowania, jakości analizy argumentów, krytycznego myślenia oraz zdolności do rozumienia stanowisk przeciwnych. Równolegle rozwijane są badania porównawcze zestawiające debatę krakoską z wybranymi konkursowymi formatami debatowania. Ich celem jest nie tylko ocena potencjalnych efektów edukacyjnych poszczególnych modeli, lecz także lepsze zrozumienie relacji między strukturą debaty a jakością argumentacji.

Niezależnie od wyników tych badań debata krakoska może być traktowana jako eksperyment teoretyczny i praktyczny: próba zaprojektowania takiego formatu debaty, który – nie rezygnując z krytycznego charakteru argumentacji – wspierałby wzajemne rozumienie, refleksyjność oraz poznawczy wymiar sporu.

Bibliografia

- Aikin, Scott F., John P. Casey.** 2011. „Straw Men, Weak Men, and Hollow Men”. *Argumentation* 25: 87–105. <https://doi.org/10.1007/s10503-010-9199-y>.
- Będkowski, Marcin.** 2019. „Nauczyć krytycznego myślenia i jasnej mowy. Postulaty krytycyzmu i jasności a sprawa tzw. logiki ogólnej”. *Studia Semiotyczne* 33 (2): 167–83.
- Będkowski, Marcin.** 2022. „For Logical Education: The Resonance of Twardowski’s Ideas in the Views of Selected Members of the Lvov–Warsaw School”. W *At the Sources of the Twentieth-Century Analytical Movement*, red. Anna Brożek, Jacek Jadacki. Cham: Brill-Rodopi.
- Będkowski, Marcin, Kinga Rogowska.** 2024. „Persuasive Strategies in Competitive Debates: A Corpus Rhetoric Approach”. *Res Rhetorica* 11 (4): 175–93. <https://doi.org/10.29107/rr2024.4.10>.
- Brown, Michael A.** 1966. „The Role of the Tractatus de Obligationibus in Mediaeval Logic”. *Franciscan Studies* 26 (1): 26–35.
- Budesheim, Thomas L., Arlene R. Lundquist.** 1999. „Consider the Opposite: Opening Minds Through In-class Debates on Course-related Controversies”. *Teaching of Psychology* 26: 106–10. https://doi.org/10.1207/s15328023top2602_5.
- Budzynska, Katarzyna, Marcin Araszkiewicz, Beata Bogolebska, Piotr Cap, Tadeusz Ciecierski, et al.** 2014. „The Polish School of Argumentation: A Manifesto”. *Argumentation* 28: 267–82.
- Budzyńska-Daca, Agnieszka.** 2015. *Retoryka debaty. Polskie wielkie debaty przedwyborcze 1995–2010*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Ciżewska-Martyńska, Elżbieta.** 2014. „Solidarność: Rzeczpospolita debatująca”. W: *Sztuka debaty*, red. Marek Kochan, 21–32. Gdańsk: Słowo/obraz/terytoria.
- CTRL.** 2026. *Transkrypt z przykładowej debaty krakoskiej*. Critical Thinking Research Lab. <https://ctrl.ignatianum.edu.pl/wp-content/uploads/sites/57/2026/02/Transkrypt-z-przykladowej-debaty-krakoskiej.pdf> (dostęp: 18.06.2026).
- Domberg, Andrea, Bahar Köymen, Michael Tomasello.** 2017. „Children’s Reasoning with Peers in Cooperative and Competitive Contexts”. *British Journal of Developmental Psychology* 36 (1): 64–77.
- Donavin, John, Carol Poster, Richard J. Utz.** 2002. *Medieval Forms of Argument: Disputation and Debate*. Eugene, OR: Wipf and Stock.
- De Dreu, Carsten K. W. de, Bernard A. Nijstad, Daan van Knippenberg.** 2008. „Motivated Information Processing in Group Judgment and Decision Making”. *Personality and Social Psychology Review* 12 (1): 22–49. <https://doi.org/10.1177/10888683073040>.
- D’Souza, Christopher.** 2013. „Debating: A Catalyst to Enhance Learning Skills and Competencies”. *Education + Training* 55 (6): 538–49. <https://doi.org/10.32861/jssr.51.190.200>.
- Eckstein, Justin, Michael Bartanen.** 2015. „British Parliamentary Debate and the Twenty-First-Century Student”. *Communication Studies* 66 (4): 458–73. <https://doi.org/10.1080/10510974.2015.1056916>.
- van Eemeren, Frans H., Rob Grootendorst.** „A Pragma-dialectical Procedure for a Critical Discussion”. *Argumentation* 17, 365–86. <https://doi.org/10.1023/A:1026334218681>.
- Fisher, Matthew, Joshua Knobe, Brent Strickland, Frank Keil.** 2018. „The Tribalism of Truth”, *Scientific American* 318: 50–53. <https://www.scientificamerican.com/article/are-toxic-political-conversations-changing-how-we-feel-about-objective-truth> (dostęp: 18.06.2026).
- Grice, Paul.** 1977. „Logika a konwersacja”. *Przegląd Humanistyczny* 21 (6): 91–114.
- Habermas, Jürgen.** 2012. „Teoria działania komunikacyjnego”, T: *I Racjonalność działania a racjonalność społeczna*, tłum. A. Kaniowski. Warszawa: PWN.
- Harvey-Smith, Neil.** 2011. *The Practical Guide to Debating, Worlds Style/British Parliamentary Style*. International Debate Education Association, New York.

- Hoppmann, Michael.** 2012. „Debattierwettstreit”. W: *Historisches Wörterbuch der Rhetorik*, red. Gert Ueding, 197–204. Berlin: De Gruyter.
- Ingarden, Roman.** 1987. „O owocnej dyskusji słów kilka”. W *Księżeczka o człowieku*, 173–76. Kraków: Wydawnictwo Literackie. Przedruk w: „Filozofuj!” 2020, 3(33): 78–79. <https://filozofuj.eu/roman-ingarden-o-dyskusji-owocnej-slow-kilka> (dostęp: 18.06.2026).
- Jodoi, Kota.** 2025. „The Effects of Parliamentary Debate as a Pedagogy for Argumentation in L1 and L2 Contexts”. *Argumentation* 39: 147–63.
- Johnson, Ralph H., Marcin Koszowy.** 2018. „Logical Culture as a Common Ground for the Lvov–Warsaw School and the Informal Logic Initiative”. *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric* 55 (1): 187–229. <https://doi.org/10.2478/slgr-2018-0035>.
- Kampka, Agnieszka.** 2014. *Debata publiczna Zmiany społecznych norm komunikacji*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Kennedy, George A.** 1972. *The Art of Rhetoric in the Roman World*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Kochan, Marek.** 2025. „Nauczanie retoryki przez debaty: możliwości i ograniczenia”. *Res Rhetorica* 12 (1): 70–90. <https://doi.org/10.29107/rr2025.1.5>.
- Kochan, Marek.** 2014. „W stronę modelu debaty gdańskiej”. W: *Sztuka debaty*, red. Marek Kochan, 161–82. Gdańsk: Wydawnictwo Słowo/obraz terytoria.
- Labuda, Wojciech.** 2021. „Filozofia debaty oksfordzkiej”. W: *Szermierka na słowa. O debacie oksfordzkiej i nie tylko*, red. Tomasz Dołęgowski, Wojciech Labuda, 287–380. Warszawa: Poltext.
- Lakoff, George, Mark Johnson.** 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mezuk, Brianna, Irina Bondarenko, Sarah Smith, Elizabeth Tucker.** 2011. „Impact of Participating in a Policy Debate Program on Academic Achievement”. *Educational Research Review* 6 (9): 622–35.
- Modrzejewska, Ewa.** 2024. „Wolna przestrzeń (Frirumsdebat) – duński format debaty publicznej”. W: *Debata. Retoryka dla demokracji*, red. Agnieszka Budzyńska-Daca, Ewa Modrzejewska, 322–29. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. <https://doi.org/10.53271/2023.151>.
- Novaes, Catarina Dutilh.** 2021a. „Reassessing Different Conceptions of Argumentation”. W *Polarisation, Arrogance, and Dogmatism: Philosophical Perspectives*, red. Alessandra Tanesini i Michael P. Lynch, 7–24. Abingdon: Taylor & Francis.
- Novaes, Catarina Dutilh.** 2021b. „Who’s Afraid of Adversariality? Conflict and Cooperation in Argumentation”. *Topoi* 40: 873–86.
- Novikoff, Alex J.** 2013. *The Medieval Culture of Disputation: Pedagogy, Practice, and Performance*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Patten, John N., Stephen J. Chapman.** 2021. „Passport to the Future: Boosting Academic Outcomes and Citizenship through Urban Debate”. *Citizenship, Social and Economics Education* 20 (1): 17–36. <https://doi.org/10.1177/204717342110017>.
- Piosik, Jan.** 2016. „Debata oksfordzka jako narzędzie dydaktyczne i wychowawcze”. W *Polska między Wschodem a Zachodem. Podręcznik do debat oksfordzkich*, Tomasz Mazurek, Paweł Nowak, Jan Piosik, Marcin Zybała, 24–36. Kraków: Instytut Wschodnich Inicjatyw.
- Pruś, Jakub.** 2025. *Czy debata krakoska zmienia świat? Raport z prowadzonych badań nad debatą krakoską i jej wpływem na edukację i debatę publiczną w latach 2024–25*. *Critical Thinking Research Lab*. https://ctrl.ignatianum.edu.pl/wp-content/uploads/sites/57/2026/03/Raport_debata_krakoska_2025_final.pdf
- Pruś, Jakub.** 2026. „Cognitive Gain over Winning: The Cracovian Debate Format”. W *Argumentation in the Digital Society: Proceedings from the 5th European Conference on Argumentation*. London: College Publications.

- Pruś, Jakub, Piotr Sikora.** 2023. „The Dialectical Principle of Charity: A Procedure for a Critical Discussion”. *Argumentation* 37: 5, 77–600, <https://doi.org/10.1007/s10503-023-09615-8>.
- Pruś, Jakub, Piotr Sikora.** 2025. „A Cracovian Debate: Cooperative Debate Format Based on the Dialectical Principle of Charity”. *Topoi* 44: 1469–88. <https://doi.org/10.1007/s11245-025-10244-x>.
- Regulamin Tarnowska Liga Debatancka.** 2025. Tarnów. https://tarnowskaliga.pl/wp-content/uploads/2024/10/REGULAMIN-Tarnowskiej-Ligi-Debatanckiej-i-Tarnowskiej-Ligi-Debatanckiej-Junior-2024_25.docx.pdf (dostęp: 18.06.2026).
- Rogowska, Kinga, Marcin Będkowski.** 2023. „Brakujące elementy argumentów w debacie konkursowej”. *Res Rhetorica* 10 (2): 23–46. <https://doi.org/10.29107/rr2023.2.2>.
- Rogowska, Kinga J., Marcin Kosman, Aleksandra Łukowska.** 2024. „Formaty debat”. W: *Debata. Retoryka dla demokracji*, red. Agnieszka Budzyńska-Daca, Ewa Modrzejewska, 345–94. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. <https://doi.org/10.53271/2023.151>.
- Rosenberg, Marshall B.** 2003. *Nonviolent Communication: A Language of Life*. Encinitas, CA: PuddleDancer Press.
- Simon, Dan, Michael Ahn, David M. Stenstrom, Stephen J. Read.** 2020. „The Adversarial Mindset”. *Psychology, Public Policy, and Law* 26 (3): 353–77.
- Stevens, Kevin, John P. Casey.** 2021. „Introduction: Adversariality in Argument”. *Topoi* 40: 833–36.
- Tanesini, Alessandra.** 2021. „Arrogance, Polarisation and Arguing to Win”. W *Polarisation, Arrogance, and Dogmatism: Philosophical Perspectives*, red. Alessandra Tanesini i Michael P. Lynch, 158–74. Abingdon: Taylor & Francis.
- Visser, Jacky, Marcin Koszowy, Barbara Konat, Katarzyna Budzyska, Chris Reed.** 2017. „Straw Man as Misuse of Rephrase”. W: *Argumentation and Inference: Proceedings of the 2nd European Conference on Argumentation*, red. Steve Oswald i Didier Maillat, 941–62. London: College Publications.

Aneks: Skrócony opis debaty krakoskiej i kwestionariusz

Format debaty krakoskiej ma na celu zwiększanie wiedzy, dlatego jest to bardziej ustrukturyzowana forma dyskusji, skoncentrowana na zysku poznawczym. W tej formie uczestnicy nie „grają” przeciwko sobie, lecz dążą do wspólnego celu, jakim jest osiągnięcie zysku poznawczego. Może on zostać osiągnięty na różne sposoby – gdy którykolwiek z uczestników lub słuchaczy całkowicie zmieni swoje początkowe stanowisko, ale także wtedy, gdy pozna nowy, dobry argument albo odrzuci argument wcześniej uznawany za mocny. Oznacza to, że zysk poznawczy nie polega wyłącznie na zmianie zdania, lecz również na uczynieniu własnego stanowiska bardziej elastycznym.

Aby wspierać ten cel, debatujący koncentrują się w każdej rundzie wyłącznie na jednym, konkretnym argumencie, który jest w debacie „testowany”, aby sprawdzić, czy jest poprawny i poznawczo wartościowy. Zysk poznawczy mierzy się w następujący sposób: na początku każdy mówca i słuchacz wypełnia kwestionariusz zawierający jedno pytanie („Co sądzisz o tezie i dlaczego?”), a po zakończeniu debaty i zadawania pytań wypełnia jego drugą część („Czy dowiedziałeś/aś się czegoś istotnego – czego dokładnie?”). Liczbę odpowiedzi pozytywnych dzieli się przez całkowitą liczbę wypełnionych kwestionariuszy, a uzyskany procent pokazuje poziom zysku poznawczego w sali.

W zależności od tezy uczestnicy są podzieleni na dwie drużyny: Propozycję i Opozycję. Każda drużyna przygotowuje trzy najbardziej przekonujące argumenty za lub przeciw tezie. Po wypełnieniu pierwszej części kwestionariusza Propozycja przedstawia pierwszy argument, który Opozycja parafrazuje, aby upewnić się, że został poprawnie zrozumiany. Następnie Propozycja doprecyzowuje argument lub rozwija go w bardziej klarowny sposób, po czym Opozycja formułuje krytykę. Na końcu Propozycja odpowiada na krytykę lub reformuje argument.

Plan debaty

1. Krótkie wprowadzenie do debaty i przedstawienie tezy.
2. Wypełnienie pierwszej części kwestionariusza (ok. 3 min).
3. Omówienie trzech argumentów za i trzech argumentów przeciw tezie.
4. Odpowiedzi na pytania publiczności.
5. Wypełnienie drugiej części kwestionariusza (ok. 3 min).
6. Ogłoszenie poziomu osiągniętego zysku poznawczego.

Powyższa procedura dotyczy pierwszego argumentu Propozycji. Następnie analogiczną ścieżkę przechodzi pierwszy argument Opozycji – razem stanowi to pierwszą rundę. Druga runda rozpoczyna się od drugiego argumentu Propozycji itd.

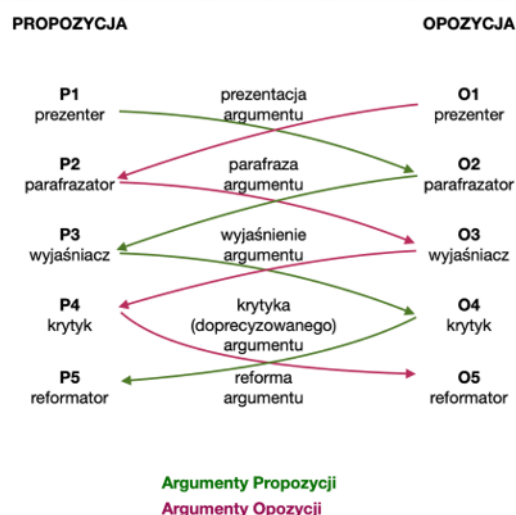
W danym momencie należy odnosić się wyłącznie do aktualnie omawianego argumentu.

Po właściwej debacie, jeśli czas na to pozwala, publiczność może zadawać pytania – najlepiej odnoszące się do konkretnych argumentów. Publiczność może pełnić funkcję weryfikacyjną, korzystając z dostępu do Internetu i narzędzi AI. Po zakończeniu pytań uczestnicy wypełniają drugą część kwestionariusza, a prowadzący ogłasza wynik.

Role w debacie

Każda drużyna ma do wykonania pięć ról. Mogą one być przypisane na stałe poszczególnym mówcom, lecz nie jest to konieczne – jedna osoba może pełnić więcej niż jedną rolę. Każda drużyna potrzebuje co najmniej jednego mówcy, ale nie więcej niż pięciu. Format jest więc odpowiedni dla 2–10 mówców. Liczba słuchaczy nie jest ograniczona.

- **Prezenter** – przedstawia argument.
- **Parafrazator** – parafrazuje argument własnymi słowami i w razie potrzeby prosi o doprecyzowanie.
- **Wyjaśniacz** – doprecyzowuje lub rozwija argument.
- **Krytyk** – przedstawia krytykę argumentu.
- **Reformator** – odpowiada na krytykę, reformuje argument lub go wycofuje.

Czas debaty może być dostosowany do warunków. W przypadku studentów i uczniów szkół średnich wystarczające było przeznaczenie ok. 20 minut dla każdej drużyny. Niewykorzystany czas przechodzi na kolejną rundę. Czas odpowiedzi na pytanie z publiczności wynosi ok. 30 sekund. Liczba pytań może zostać ograniczona lub dostosowana do potrzeb debaty.

Kwestionariusz do debaty krakoskiej – część 1

1. Jak jest Twoje stanowisko wobec omawianej tezy? Co sprawia, że tak uważasz? (Jaki jest najsilniejszy argument przemawiający za tym przekonaniem?)

.....
.....
.....

Kwestionariusz do debaty krakoskiej – część 2

1. Czy dowiedział/a się Pan/Pani czegoś znaczącego podczas tej dyskusji (np. nowe przekonanie, zmiana przekonania, inne spojrzenie na problem, poznanie nowych argumentów, odrzucenie wcześniej uznawanych argumentów)?

- ☐ TAK
☐ NIE

2. Jeśli tak, to jakiego typu był to zysk?

- ☐ Odrzucenie wcześniej uznawanego argumentu
☐ Poznanie nowego argumentu za początkowym stanowiskiem
☐ Poznanie nowego argumentu przeciwko początkowemu stanowisku
☐ Zmiana stopnia pewności wobec początkowego stanowiska
☐ Zmiana stanowiska
☐ Inne: .....

3. Jeśli tak, proszę opisać, na czym polegał zysk poznawczy:

.....
.....